Specialistul care, atras de titlurile ultimelor apariţii în domeniul ştiinţei limbii, ar fi tentat să trateze superficial secţiunea „introducerilor” va avea surpriza, parcugând recentul volum al lui Şt. Munteanu, să descopere că, departe de a fi o prezentare didactică, necritică şi neproblematizantă a unor locuri comune, lucrarea abordează incitant principalele aspecte controversate ale stilisticii operei literare în momentul actual. Ceea ce singularizează în primul rând studiul cercetătorului timişorean este efortul de a elabora un cadru teoretic propriu, fără a recuza explicit lingvistica pozitivistă, dar analizându-i lucid carenţele explicative. Specificul limbajului poetic, mecanismul de constituire a sensului la nivel textual, creativitatea de tip metaforic şi importanţa factorului intuiţie în ştiinţele umaniste reprezintă doar câteva dintre problemele inaccesibile unei abordări structuraliste clasice, dar pentru care lucrarea lui Şt. Munteanu reuşeşte, în bună măsură, să ofere soluţii din perspectiva şi cu instrumentele cercetării stilistice.

MARIA ŞTEFĂNESCU
Str. 9 Mai, nr. 10 A
2500 Alba-Iulia

RODICA MARIAN, *„Lumile” Luceafărului*, Cluj-Napoca, Editura Remus, 1999, 500 p.

Capodopera marelui Eminescu s-a bucurat şi până acum de o extraordinară atenţie din partea criticilor literari, dar exegeza ei se îmbogăţeşte, astăzi, cu o realizare excepţională, care va rămâne pentru mult timp un reper major al investigaţiilor viitoare. Cartea cercetătoarei Rodica Marian, intitulată *„Lumile” Luceafărului*, reprezintă rodul unor eforturi de cercetare de aproape două decenii şi însumează 15 capitole (sau studii distincte), dintre care unele au fost publicate, deja, sub forma unor temeinice articole în reviste şi culegeri de specialitate, din ţară şi din străinătate. De-a lungul acestor ani, autoarea şi-a elaborat, cu tenacitate şi perseverenţă, un traseu de pătrundere propriu spre acest pisc central al textualităţii poetice româneşti, propunând un demers pe care l-a schiţat, înainte de toate, în cadrul dezbaterilor Cercului de Poetică şi Semiotică de pe lângă Facultatea de Litere a Universităţii din Cluj. Valorificând într-un mod original premisele fecunde ale acestui context, cartea Rodicăi Marian este un remarcabil succes ştiinţific, prin modul exemplar în care probează marile posibilităţi de utilizare a ştiinţei semantice actuale în interpretarea textului literar, în general, şi a celui eminescian, în special.

Mi se pare că autoarea reuşeşte, într-adevăr, performanţa rară de a elabora o (re)interpretare coerentă a celebrului poem, prin confruntarea cu întregul câmp exegetic (ilustrat în special de critica literară), pe temeiul asimilării şi valorificării, într-o manieră personală, a câştigurilor esenţiale furnizate de *principalele doctrine actuale ale semanticii textului.* Cadrul conceptual al lucrării exploatează, astfel, în primul rând, cunoscuta teorie a lumilor posibile, care îşi trage, cum se ştie, sorgintea încă din filosofia lui Leibnitz şi care domină, de fapt, explorările actuale pe plan internaţional. Departe de a încerca o simplă aplicare a acestei concepţii la textul eminescian – care s-ar fi dovedit, fără îndoială, nerelevantă şi/sau profund reducţionistă –, Rodica Marian încearcă şi reuşeşte, în foarte mare măsură, o transpunere a conceptelor majore ale acestei doctrine – ca şi a altor teorii semantice contemporane – în perspectiva proprie a semanticii textului poetic şi o utilizare instrumentală, dar eficace, a lor din unghiul unei investigaţii coerente, orientate primordial într-o direcţie hermeneutică, i. e. spre descifrarea sensurilor implicite din macrostructura profundă a poemului. Cred că se poate afirma, fără exagerare, că dimensiunea de noutate a acestei lucrări este ilustrată tocmai de faptul că ea reprezintă *cea dintâi* explorare monografică aprofundată, *de această natură,* consacrată în întregime capodoperei eminesciene, în literatura noastră de specialitate.

Fundamentarea conceptuală sistematică a unei abordări ştiinţifice care porneşte de la asemenea premise constituie, de bună seamă, o sarcină imensă, ale cărei principale obiective şi dificultăţi apar prefigurate în secţiunea introductivă, teoretică, a cărţii. Rodica Marian schiţează, aici, exigenţele de

principiu care stau în faţa unei posibile corelări a concepţiei de ansamblu predominante în stilistica şi poetica românească, a „valorilor funcţionale ale expresivităţii în limbajul poetic”, cu conceptul de „lume” a textului literar. Punctul de pornire pentru o posibilă sinteză în acest sens este situat, nu fără temei, în noţiunea de „lume” („închipuită”) a textului, aproximată limpede (şi) în stilistica funcţională a lui I. Coteanu. Pornind de aici, autoarea punctează posibilitatea unei valorizări convergente, din unghiul propriu, a unor contribuţii cruciale, furnizate în contexte atât de diferite cum ar fi estetica receptării şi teoria lecturii (în descendenţa Jauss, Hirsch sau, la noi, Paul Cornea), hermeneutica sensului, a lui Eugen Coşeriu, semiotica textuală, ilustrată de U. Eco sau, la noi, de Paul Miclău şi Carmen Vlad şi, în sfârşit, dar nu în cele din urmă, poetica de orientare poststructuralistă, în special în direcţia de investigare a lumilor textuale (L. Dolezel, E. C. Traugott ş. a.).

Dezvoltându-se din această încadrare teoretică foarte largă, demersul descriptiv se desfăşoară pe trasee dintre cele mai labirintice, la prima vedere, dar care sunt orientate într-un sens de adâncime convergent, diversele teme ale secvenţelor principale ale lucrării reluând succesiv şi dezvoltând, din multiple unghiuri de vedere, ramificaţii ale aceluiaşi filon interpretativ central. Aportul esenţial al acestei lucrări se relevă, fără îndoială, tocmai în modul deosebit de complex şi de temeinic în care autoarea reuşeşte să probeze coerenţa şi unitatea de adâncime a sensului în poemul eminescian.

Întreaga investigaţie a Rodicăi Marian se constituie, de fapt, într-o „acerbă” demonstraţie – unică prin rigoarea şi insistenţa ei (şi amintind de tehnica „picăturii chinezeşti”) – a tezei fundamentale conform căreia traseul cel mai profund al constituirii sensului în acest poem se întemeiază pe configurarea a două lumi de natură radical diferită. Această „dualitate” primordială a fost recunoscută, desigur, şi circumscrisă în termeni intuitivi în exegeza anterioară. Autoarea cărţii de faţă realizează însă, pentru prima oară, o legitimare a dualităţii constitutive *în termeni semantici,* propunând, în acelaşi timp, o disociere şi o interpretare cu totul diferită a ei, atât în ansamblu, cât şi în numeroase aspecte de detaliu.

Elementul principal al acestei noi interpretări îl realizează argumentarea tezei că cezura ontologică între cele două lumi ale poemului *nu* se legitimează, aşa cum au presupus majoritatea eminescologilor de până acum, la graniţa dintre o „lume pământească” (a „fetei de împărat” şi a lui Cătălin), pe de o parte, şi lumea cealaltă, a Luceafărului (şi a Demiurgului), pe de altă parte. Lucrarea de faţă argumentează, dimpotrivă, cu o impresionantă aparatură conceptuală, că lumile celebrului poem se configurează bipolar abia prin opoziţia *Luceafăr – Hyperion*, şi că dualitatea semantică a simbolurilor poemului poate fi înţeleasă, pe deplin, doar din unghiul sciziunii profunde în însăşi natura eroului principal. Conform acestei interpretări, sensul global al textului este creat prin instituirea în text, în opoziţie cu lumea *Luceafărului* şi a celor doi pământeni – care constituie, în ultimă instanţă, un singur „câmp” semantic omogen –, a unei *lumi hyperionice* sau transcendente, ce figurează un cu totul alt tărâm, de statut semantic şi substanţă ontologică *radical* diferite.

Din punctul de vedere al desfăşurării ei temeinice, argumentaţia autoarei porneşte de la o evaluare riguroasă a semanticii numelor proprii (cap. II), trecând prin delimitarea specificului determinativ al grupurilor nominale (cap. III) şi a funcţionalităţii diverselor „figuri textuale” (*passim*), pentru a urmări apoi, paralel şi concentric, confluenţa diverselor „motive” în sensul de ansamblu al acestei interpretări globale. Aproximarea de ansamblu din cea dintâi secvenţă a lucrării (în special cap. I şi II) este dezvoltată şi consolidată, apoi, printr-o desfăşurare argumentativă riguroasă în succesiunea celorlalte secvenţe principale ale lucrării.

Secvenţa cea mai importantă, alcătuită din capitolele III – IX, demonstrează analitic natura duală a personajului principal, considerat în general ca o identitate ficţională unitară în exegeza anterioară (ce „presupunea o unitate a personajului, cel mult o recompunere a lui prin reunirea celor două feţe”). Pornind de la interpretarea diferită a sensului celor două nume proprii şi analizând diversele faţete ale comportamentului „indivizilor textuali” – în special, înscrierea în dimensiuni temporale diferite, ipostazele ireductibile ale nemuririi, precum şi recuperarea şi/sau imposibilitatea morţii –, Rodica Marian demonstrează în mod definitiv că avem de-a face cu *două identităţi textuale total diferite, care aparţin unor lumi esenţial opuse* (şi nu doar cu „două feţe ale unuia şi aceluiaşi personaj”).

Secvenţa principală următoare, alcătuită din capitolele X – XII, demonstrează natura duală a celorlalte două personaje ale poemului: Cătălina şi Cătălin. Argumentaţia autoarei converge în

direcţia probării unei dedublări semantice, realizată însă în interiorul uneia şi aceleiaşi lumi ficţionale. Mi se pare că Rodica Marian se înscrie, desigur, între exegeţii care accentuează asupra faţetei „ideale" sau a ipostazei „romantice" a celor doi pământeni, care aspiră la „transcendenţa luceferină". Cu toate acestea, este important să se reţină argumentaţia decisivă a acestei lucrări în favoarea situării limitative a celor două personaje într-o lume comună cu a Luceafărului, dar substanţial diferită de – şi fără nici un acces posibil la – cea a lui Hyperion.

Interpretarea coerentă a întregului poem în acest sens permite, în sfârşit, în ultima secvenţă a cărţii (capitolele XIII–XV), o mai profundă exegeză semantică a finalului şi a implicaţiilor filozofice ale acestuia.

Cartea Rodicăi Marian pune la contribuţie o enormă cantitate de observaţii şi sugestii furnizate de critica şi stilistica anterioară, contribuţii pe care le utilizează însă liber, în contextul propriu, integrându-le coerent pe traseul argumentaţiei personale menţionate. Fără a urmări, aici, mai în detaliu, aspectele care constituie originalitatea acestei cărţi excepţionale, se poate afirma, cred, că ea reuşeşte să furnizeze un dosar probatoriu de relevanţă inegalabilă – care va deveni, fără îndoială, un reper de referinţă în literatura de specialitate – pentru argumentarea consecventă, în toate articulaţiile sale, a acestei linii de interpretare a sensului simbolic profund al poemului eminescian.

Lăsând evaluările şi observaţiile de amănunt în această privinţă pe seama eminescologilor, aş dori să sugerez, în final, autoarei doar două-trei posibilităţi de consolidare sau fortificare teoretică a interpretării pe care, cu atâta pătrundere şi răbdare, o legitimează.

Prima sugestie se referă la natura lumii posibile instituite prin cea dintâi invocare demiurgică a lui Hyperion. Cred că autoarea se poate sprijini substanţial, în definirea acestei alte lumi (hyperionice), pe conceptul de „lume posibilă imposibilă", teoretizat de un semantician de talia lui S. R. Levin, într-o carte din 1987, consacrată tocmai poeticii romantice *(Metaphoric Worlds: Conceptions of a Romantic Nature)*. Apelul la un asemenea concept ar putea furniza un temei mult mai solid (decât conceptul clasic al lumilor posibile) pentru explicarea modului în care are loc „transformarea" semantică axială, datorită căreia *„Luceafărul devine Hyperion" (passim)*. Mai precis, s-ar putea legitima, în acest fel, transgresarea lumilor *în interiorul uneia şi aceleiaşi deveniri ficţionale* – aspect ce rămâne imposibil de conceput pe baza modelului clasic al „lumilor ficţionale" sau a echivalentului său conceptual, „Marele Lanţ al Fiinţei", din poeticile antropologice actuale. Rezolvarea acestei probleme esenţiale ar putea contribui, în acelaşi timp, la stabilirea unei punţi de legătură mai trainice cu interpretarea filozofică propusă în ultima parte a cărţii.

În strânsă legătură cu acest prim aspect, mi se pare că adoptarea unei asemenea soluţii ar impune, pe de altă parte, şi atenuarea unora dintre accentele psihologizante care apar în analizele semantice din această carte. Exigenţa devine acută în special în caracterizarea lui Hyperion şi a lumii hyperionice, tocmai din cauza naturii radical diferite (nonumane) a acestei lumi. Cred că lucrarea ar fi câştigat prin evitarea implicaţiilor psihologice, în general, şi prin renunţarea la dezbaterea în text a consideraţiilor de această natură din imensa bibliografie critică pusă la contribuţie.

Pe această linie, mă gândesc că demersul hermeneutic al cărţii ar putea profita şi de pe urma trasării explicite a unor limite mai tranşante vizând sfera interpretărilor semantice excluse (sau imposibile) de/prin interpretarea elaborată de autoare. În acord cu concepţia „clasică" a „operei deschise", Rodica Marian dezvoltă, în ansamblu, un comentariu polivalent şi acceptă, în principiu, o mulţime deschisă de alte interpretări, din dorinţa legitimă de a-şi putea asigura, în acest fel, contactul intim cu filonul intuitiv al criticii literare şi şansa exploatării, în avantaj propriu, a unui mare volum de sugestii ce se oferă din această zonă. Momentul actual al hermeneuticii sensului (nu numai în versiunea E. Coşeriu, ci şi în ilustrarea lui U. Eco, după *Limitele interpretării*) încurajează însă mai mult tendinţa delimitării cât mai precise a fascicolului de interpretări în interiorul unor graniţe circumscrise de funcţiile semantice (reperate) ale textului. Asemenea delimitări punctuale operate şi în volumul de faţă ar pune şi mai mult în lumină dimensiunea reală a aportului autoarei în problema discutată.

Pentru a încheia, apreciez că lucrarea monografică a Rodicăi Marian, o adevărată analiză spectrală a *Luceafărului*, reprezintă cea mai amplă şi mai pătrunzătoare investigaţie hermeneutică, pe bazele riguroase ale semanticii textului, aplicată până în prezent poemului lui Mihai Eminescu. Această carte constituie, în acelaşi timp, un punct de referinţă important şi o remarcabilă punte de

legătură între două sfere de excelenţă ale cercetării ştiinţifice clujene: poetica literară, dezvoltată în studiile eminescologice mai recente ale Ioanei Em. Petrescu – pe de o parte, şi semiotica textului, consolidată pe baze semantice şi hermeneutice – pe de altă parte. Apariţia acestei cărţi trebuie salutată ca un remarcabil succes al ştiinţei literare româneşti.

MIRCEA BORCILĂ
Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

ŞTEFAN HAZY, *Predicativitatea: determinare contextuală analitică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, 150 p.

Aparţinând „şcolii clujene de gramatică", Ştefan Hazy îşi propune să repună în discuţie unele aspecte legate de sintaxa verbului. Pornind de la actualitatea problemei exprimării predicaţiei în limba română şi, implicit, a predicatului şi de la dificultăţile întâmpinate atât de elevi, cât şi de studenţi în interpretarea unor categorii de verbe (în general, a verbelor la modurile nepersonale), autorul îşi construieşte întregul demers cu meticulozitatea specifică unui cercetător experimentat. Pentru a ilustra în mod concret ceea ce afirmă în plan teoretic, Ştefan Hazy se foloseşte de contexte extrase din diferite opere literare (în special din cele studiate în şcoală).

Bazată pe lucrări de gramatică consacrate şi pe teze, concepte şi idei puse în circulaţie în special de D. D. Draşoveanu, autorul concluzionează că „esenţa propoziţiei o constituie predicaţia şi că aceasta se realizează, de obicei, printr-un predicat". Datorită acestui fapt, mai important în actul de comunicare este predicatul.

Un loc important în lucrare îl ocupă clasa *verbelor semiauxiliare*. Acceptarea existenţei lor sau negarea acestei existenţe, opiniile „pro" şi „contra" sunt trecute în revistă. Opiniile altor autori nu sunt doar expuse, ci comentate cât se poate de argumentat. De exemplu, G. G. Neamţu consideră verbul „a putea" tranzitiv, iar infinitivul sau conjunctivul care-l însoţeşte este interpretat complement direct, respectiv completivă directă. Aprecierea lui Ştefan Hazy este cu totul alta. El afirmă că semiauxiliarul *a putea* (ca şi *a avea*) nu poate fi considerat tranzitiv, deoarece verbele din această clasă se caracterizează prin aceea că pot primi un complement direct şi că, în condiţii sintactice determinate, acest complement este însoţit de morfemul *pe*. În cazul semiauxiliarelor acest lucru este imposibil, adică nu pot primi acuzativ complement direct, ci „doar echivalente aparente ale acestora", exprimate prin conjunctiv sau prin infinitiv. Sau, de pildă, Gh. N. Dragomirescu numeşte semiauxiliarele de mod „auxiliare modale predicative". Observaţia lui Şt. Hazy este promptă şi bine venită: dacă verbul este **auxiliar**, *nu poate fi predicativ*, iar, dacă e **predicativ**, *nu poate fi auxiliar*. Problema care suscită un interes deosebit în cazul acestei clase de verbe este **tratamentul sintactic** al semiauxiliarelor de mod. Caracterul nepredicativ al acestora este evidenţiat prin 12 trăsături. Dintre acestea noi vom enumera doar câteva: verbele semiauxiliare nu pot fi atrase în clasa tranzitivelor, deoarece ele nu se pot distribui cu un complement direct, ci numai cu echivalente false ale acestuia; cu verbele „copulative" (verbele$_2$) se aseamănă datorită insuficienţei semantice şi se deosebesc de ele prin aceea că nu se pot distribui cu un termen în nominativ; verbele semiauxiliare nu exprimă acţiuni sau stări ca verbele predicative; frecvenţa cea mai mare o au verbele *a putea* şi *a trebui*, celelalte (*a avea*, *a fi* şi *a(-i) veni*) prezentând o funcţie mai scăzută.

Folosindu-se de numeroase contexte, autorul ajunge, în urma unor susţinute dezbateri, la concluzii menite să pună capăt controverselor. Cel puţin, pentru moment. Aceasta, deoarece permanenta schimbare în limbă se răsfrânge şi asupra verbelor. Dacă unele dobândesc sensuri şi valenţe gramaticale noi, altele se golesc de sensul lor iniţial, se abstractizează şi, treptat, trec dintr-o clasă verbală în alta.